

KARAPINAR YERLİ VE TÜRKMEN AĞIZLARININ KARŞILAŞTIRILMASI

*Kazım ÇIRACI**

1. Giriş

Konya ili ve ilçeleri, Türkiye Türkçesi ağız araştırmalarında üzerinde fazla durulmamış bölgelerdendir. Bu eksiklikten yola çıkarak Konya ilinin Karapınar ilçesi ağızlarına dair yürüttüğümüz araştırmalarımıza göre bu ilçede birbirinden birtakım ses bilgisi ve biçim bilgisi özellikleri bakımından farklılaşan yerli, Yörük ve Türkmen olmak üzere üç ağız grubu olduğu gözlemlenmiştir. Bu ağızların birbirinden ayrıldığı temel özellikler, çoğunlukla Karapınar Türkmen ağzının Yerli ve Yörük ağzından farklılaştığı özelliklerde yoğunlaşmaktadır. Bu bildiride, ağız bölgelerini belirlemek için söz konusu ağızların birbirinden ayrıldığı başlıca özellikler temel alınarak bu üç ağızdan Karapınar Türkmen ağzının yerli ve Yörük ağızlarından farklılaştığı ses bilgisi ve biçim bilgisi özelliklerinin başlıcalarına değinilecektir. Bununla birlikte bu ağızların ortak özelliklerinden de söz edilecektir. Sonrasında, bu ağızların Türkiye Türkçesi ağızlarındaki yeriyle ilgili görüşlerimiz de açıklanacaktır.

2. Karapınar'da Yerleşim Birimleri, İdari Yapı, Bölgenin Tarihçesi ve Bölge Ağızlarına Kaynaklık Eden Etnik Yapı

Ağızların oluşumunda etnik yapının önemli rolü olduğu bilinmektedir. Bu durum Karapınar ilçesi ağızları için de geçerlidir. Bu nedenle karşılaştırmaya geçmeden önce bölgenin tarihine, idari yapısına ve etnik yapısına kısaca değinmek istiyoruz. Küçükdağ, Osmanlı Devleti'nin kuruluş döneminde batıya doğru göç eden topraksız köylülerle aşiretlerin, gittikleri yerlerde kendileri için uygun durumdaki topraklarda evler yaparak yerleştiklerini, devletin müdahil olmadığı bu iskân usulünün XVI. yüzyıldan sonra terk edilerek tehlikeli geçit yerlerine devlet eliyle derbent köyleri kurulması yönüne gidildiğini, Karapınar'ın da bu iskân yöntemi sonucunda XVI. yüzyılın ikinci yarısında orta-

* Çukurova Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi, keiraci@student.cu.edu.tr.

ya çıkmış tipik bir Osmanlı yerleşim birimi olduğunu söyler (Küçükdağ 2001: 8-9). XVI. yüzyılda Karapınar, İstanbul'u Çukurova ve Suriye'ye bağlayan güzergâh üzerinde bulunduğundan I. Selim'in, Çaldıran Seferi (1514) dönüşünde Karapınar'da bir derbent köyü kurulmasını emretmesi üzerine Karapınar köyü 1515'te kurulur. Şehzade II. Selim'in Konya valisiyken Karapınar'a 1560-1563 yılları arasında buranın bayındır olması amacıyla bir külliye yaptırtmasından sonra Karapınar'a, kurucusu Sultan I. Selim'den dolayı Sultaniye denilmeye başlanmıştır. Sultaniye adı 1934'te, kuruluştaki ilk ad olan Karapınar (< Kırkpınar) ile değiştirilmiştir (Küçükdağ 2001: 8-9; Orhonlu 1987: 104). Günümüzde Karapınar'ın merkezini 24 mahalle oluşturur. Merkez dışında, idari olarak Karapınar'a bağlı kırsal nitelikli 18 mahalle/köy bulunmaktadır. Karapınar Kaymakamlığının genel ağ sayfasındaki güncel verilere göre Karapınar'daki tüm bu yerleşim birimlerinin toplam nüfusu 48968'dir (<http://www.karapınar.gov.tr/nufus-bilgileri>). Karapınar ilçesinde konuşulan sözünü ettiğimiz yerli, Türkmen ve Yörük ağızlarının konuşulduğu bölgeler coğrafi olarak bu ağız gruplarıyla koşuttur. Karapınar yerli ağzı, merkez ve yakın çevresinde konuşulmaktadır. Türkmen ağzı, Karapınar'ın güney ile güneybatısında bulunan Akçayazı, Çiğil, Hasanoba, Hotamış, İslık, Karakışla, Kayacık, Küçükaşlama, Ortaoba, Sazlıpınar ve Yenikuyu köylerinde konuşulmaktadır. Yörük ağzı ise Karapınar'ın kuzey ile kuzeydoğusunda bulunan Akören, Kayalı, Kazanhüyükü, Kesmez, Oymalı, Yağmapınar ve Yeşilyurt (Salur) köylerinde konuşulmaktadır.

Karapınar Türkmen ağzı konuşurları, Karapınar'ın güney ile güneybatısına 18. yüzyılın ortalarında Suriye'nin Halep ve Rakka illerinden göç etmiş Türkmenlerdir. Karapınar Türkmenleri, Karapınar'ın güneyine gelmeden önce Anadolu'da konargöçer yaşayan Türkmenlerdendi. Karapınar'daki ilk yerleşim yerleri Hotamış ve çevresidir. Karapınar'ın güney ve güneybatısındaki diğer Türkmen ağzı bölgesi içerisinde saydığımız yerler ise Hotamışta yaşayan Türkmenlerin önce yarı göçebe biçimde yayla ve kışla yerleriyken sonraları bayındır ettikleri köylere dönüşmüş yerleşim yerleridir. Özdoğru, Hotamış Türkmenlerinin Avşar ve Beğdili boylarından olduğunu söyler (Özdoğru 1997: 33). Bölgedeki Türkmenlerin önceleri Suriye'de (Halep, Rakka ve çevresi) iskân edilmiş olmaları, Osmanlı Devleti'nin XVII. yüzyılda (1661-1696) türlü sebeplerden konargöçer halkı iskân etmesiyle ilgilidir (Orhonlu 1987: 29-52). Karapınar Türkmenleri de, Osmanlı Devleti'nin bu politikası sonucunda Rakka ve Halep eyaletlerine iskân ettirilmiş konargöçer Avşar ve Beğdili oymaklarından oluşur (Orhonlu 1987: 57-60). Bunun yanı sıra Sümer, XVI. yüzyılda Halep Türkmenlerini oluşturan başlıca oymaklardan Avşar ve Beğdili oymaklarını da sayar (Sümer 2016: 190). Karapınar Türkmenlerinin yeniden Anadolu'ya gelişi ise, bulundukları bölgede susuzluk, kavurucu sı-

caklar ve Arap boyları ile mücadele etmek zorunda kalmalarıyla ilgilidir (Sümer 2016: 300). Sümer, Rakka'da iskân olan Beydili, Barak ve diğer oymakların Anadolu'ya gelme sürecinin XIX. yüzyıla kadar sürmüş olduğuna ve Rakka'dan ayrılan Beğdililerin önemli bir kısmının Antep'in güney yöresine yerleşmiş olduğuna işaret eder (Sümer 2016: 302). Buna koşut olarak karşılaştırma bölümünde değineceğimiz üzere Karapınar Türkmen ağzı, Karahan'ın sınıflandırma çalışmasına göre Batı Grubu ağızlarının VII. alt grubunda (Karahan 2014: 171) bulunan Gaziantep, Kilis, Adana (Doğu Çukurova), Hatay, Kahramanmaraş gibi illerin ağızlarındaki kimi özelliklerle keşişir. Karapınar Türkmenlerinin Halep ve Rakka'dan, önceki adı Suhur olan Hotamış'a gelme sürecinde uğradıkları yerlere, Karapınar gibi bir derbent olan Suhur'u bayındır yapmaları için Osmalı Devleti tarafından Suhur'a derbentçi olarak yerleştirilmelerine ve bölgede kurdukları diğer köylere dair Özdoğru kitabında ayrıntılı olarak bilgi verir (Özdoğru 1997). Bununla birlikte Halaçoğlu, kitabında Osmanlı Devleti'nde XVIII. yüzyılda derbent, han ve vakıf tesislerinin yeniden tanzimi için yapılan iskânları anlattığı bölümde, Suhur'a (Hotamış) iskân ettirilen kimi Türkmen oymakları kaydeder (Halaçoğlu 2014: 124-128).

Karapınar Yörük ağzı konuşurları ise, Karapınar'ın kuzey ile kuzeydoğusunda Karacadağ'ın çevresindeki Akören, Kayalı, Kazanhüyükü, Kesmez, Oymalı, Yağmapınar ve Yeşilyurt (Salur) köylerinde yaşayan Yörüklerdir. Bu köylerde yaşayanlar kendilerini etnik olarak Yörük diye tanımlamaktadırlar. Bu köylerdeki Yörüklerin yerleşim tarihi, Osmanlı Devleti'nin Anadolu'da uyguladığı iskân siyasetiyle ilgili olmalıdır. Sümer ve Konyalı, II. Bayezid devrinde Ereğli'nin kuzeyindeki Karacadağ yöresinde Günelü ile Salur oymaklarının yaşadığını söyler (Konyalı 1970: 374-375; Sümer 2016: 330). Halaçoğlu, XVIII. yüzyılda Sultaniye'ye (Karapınar) bağlı köylere 1748 yılından itibaren çeşitli konargöçer oymakların iskân edildiğini söyler (Halaçoğlu 2014: 160-161). Bununla birlikte Gündüz, Kayalı köyünün çeşitli konargöçer obalarının toplanmasıyla oluştuğunu, bu obalardan birinin de 16. yüzyılda Adana ve Tarsus dağlarında yaşayan konargöçer aşiretlerden Kayalı aşireti olabileceğini (Gündüz 1980: 540), Oymalı köyünün ise, Mersin tarafından gelen üç tane konargöçer aşiretin köye yerleşmeleri sonucu oluştuğunu söyler (Gündüz 1980: 514).

3. Karapınar Ağızlarının Bazı Karakteristik Özellikleri ve Türkmen Ağzının Farklılaştığı Başlıca Özellikler

Karapınar'da söz konusu yerli, Türkmen ve Yörük ağzı grupları belirlerken ölçüt olarak bu ağızların birbirinden ayrıldığı başlıca özellikler temel alınmıştır. Bu ağızların birbirinden ayrıldığı temel özellikler, çoğunlukla Karapınar Türkmen ağzının Yerli ve Yörük ağzından farklılaştığı özelliklerde yo-

ğunlaşmaktadır. Bu durum Karapınar Türkmen ağzı konuşurlarının tarihleriyle, etnik yapılarıyla ve Karapınar'a gelmeden önce bulundukları coğrafyayla ilgilidir. Bu bağlamda Karapınar Türkmen ağzının bölgedeki diğer ağızlardan farklılaştığı özellikleri daha çok, Karahan'ın sınıflandırma çalışmasına göre Batı Grubu ağızlarının VII. alt grubunda bulunan (Karahana 2014: 171) Gaziantep, Kilis, Adana (Doğu Çukurova), Hatay, Kahramanmaraş gibi illerin ağızlarıyla kesişir.

1. y ünsüzünden önce gelen geniş ünlülerin daralması.

Bu özellik yerli ağzında, bölgedeki diğer ağız gruplarına göre oldukça belirgindir: *ğafıyı*, *kimsiyi*, *parıyı* (< para+y+ı), *şuruyu*, *elmıyı*, *adanıya*, *arabıya*, *bacıya* (< baca+y+a), *dolmıya*, *bacıya* (< baca+y+a), *arabıynan* (< arab+y+la), *sübürküynen* (< süpürge+y+le), *giciynen* (< gece+y+le), *çıırıynan*, *istanbuldıydın*, *gonyadıydım* vb.

2. -(X)yor şimdiki zaman ekinin dar olan yardımcı ünlüsünün geniş olarak görülmesi.

Şimdiki zaman eki -yor, Eski Anadolu Türkçesinin son döneminde *yori*-yardımcı fiilinin geniş zaman ekiyle birlikte *fiil* + *-A/-I/-U* + *yori-r* yapısındaki kullanımından *yori-r* > *yori* > *-yor* gelişmesiyle ekleşmiş biçimdir (Bulak 2017: 178; Korkmaz 2017: 548; Ergin 2009: 296). Şimdiki zaman eki, Karapınar Yörük ağzında *-(A)yori/- (A)yo* biçimleriyle ekleşme sürecindeki eski yapıda görülen geniş zarf-fiil eki *-A'*'yi korumuş olarak karşımıza çıkar. Bu durum Karapınar Yörük ağzını bölgedeki diğer ağızlardan ayıran başlıca özelliklerdendir: *bilmeyorun*, *aklıma getiremeyyorun*, *yaşayorsun*, *açılmıyor*, *yaşayor*, *hazırlıyoruz*, *bulamayıyorlar* vb.

3. *Sus*- eyleminde *s-* > *h-* değişiminin oluşması.

Karapınar Türkmen ağzında, *sus*- eylemi genel olarak karakteristik biçimde *s-* > *h-* değişimiyle görülür. Bu ses olayı, Karapınar Türkmen ağzını bölgedeki diğer ağızlardan ayıran özelliklerdendir. Bu değişim şu ağızlarda da görülür: Doğu Çukurova -Osmaniye- (Yıldırım 2006: 130), Osmaniye (Gök 2018: 162), Kahramanmaraş (Kılıç 2001: 27), Kilis (Arslan Erol 2018: 44), Gaziantep (Aksoy 1945: 116). Bu durumda, Karapınar Türkmen ağzında görülen bu özellik Karapınar Türkmen ağzının, Karahan'ın sınıflandırma çalışmasına göre Batı Grubu ağızlarının VII. alt grubunda (Karahana 2014: 171) bulunan Gaziantep, Kilis, Adana (Doğu Çukurova), Hatay, Kahramanmaraş gibi illerin ağızlarıyla kesiştiği özelliklerinden sayılabilir.

4. Zamir kökenli teklik birinci kişi ekinin *-Xn* olarak görülmesi.

Karapınar Yörük ağzında, i- fiilinin geniş zaman (bildirme) çekimi, geniş zaman çekimi, şimdiki zaman çekimi ve gelecek zaman çekimi teklik birinci kişide kişi unsuru olarak *-Xn* eki kullanılır. Bu kullanım, Karapınar Yörük ağzını bölgedeki diğer ağızlardan ayıran başlıca özelliklerdendir: *acın* (< aç+ım), *iyiysin*, *seksen altı yaşındayın*, *galıkarın*, *inanırın*, *bilirin*, *bakarın*, *varırın*, *çığırın* (< çağır-ırım), *alıyorun*, *süPürmüyorsunuz*, *bilmeyorun*, *aklıma getiremeyorun*, *sulayacan*, *yiyeceğin*, *büyüdeceğin*, *ödeycen* vb.

5. Çokluk birinci kişide *-XK/-K* ekinin kullanımı.

Karapınar Türkmen ağzında i- fiilinin geniş zaman (bildirme) çekimi, öğrenilen geçmiş zaman (rivayet) çekimi, *-(X)yXr* biçimli şimdiki zaman çekimi ve *-(y)XcX* biçimli gelecek zaman çekimi çokluk birinci kişide *-XK/-K* eki kullanılır. Bu kullanım, Karapınar Türkmen ağzını bölgedeki diğer ağızlardan ayıran başlıca özelliklerdendir: *rağkadan gelmeyik*, *türkmenik*, *su:riyeden gelmeyik*, *iki o:ğlan dört gızık*, *ğarı göcayık*, *gelmissik*, *yerleşmissik*, *güvennik için gelmissik*, *orda do:ğmussuk*, *giderik*, *dirik*, *göçerik*, *gonuşuruk*, *kağarık*, *otururuk*, *boğgu boğarık*, *geliyirik*, *biliyirik*, *gidiyirik*, *yapıyırık*, *u:ğraşıyırık*, *bekliyirik*, *duruyuruk*, *atıyırık*, *diyirik*, *duyuyuruk*, *diyirik*, *çekiyirik*, *diyicik*, *gelicik*, *gidicik*, *çıkacik* vb. Çokluk birinci kişide bu eklerin kullanımı şu bölgelerde de yaygındır: Gaziantep (Aksoy 1945: 151; Kocakerim 2014: 83-84, Saritiken 2017: 95-96), Kilis (Gül 1993: XCIII-XCIV; Arslan Erol 2018: 81-82), Kahramanmaraş (Kılıç 2001: 53; Erdem-Kirik -tarihsiz-: 136), kuzeybatı Suriye (Yıldırım 2018: 190-191), Hatay (Öztürk 2009: 159), Osmaniye (Yıldırım 2006: 216; Gök 2018: 257), Adana (Yıldırım 2006: 216). Bu durumda bu özellik Karapınar Türkmen ağzının, Karahan'ın sınıflandırma çalışmasına göre Batı Grubu ağızlarının VII. alt grubunda (Karahan 2014: 171) bulunan Gaziantep, Kilis, Adana (Doğu Çukurova), Hatay, Kahramanmaraş gibi illerin ağızlarıyla kesiştiği özelliklerinden sayılabilir.

6. Emir-istek çekimi teklik birinci kişide *-(y)AyXn/- (X)yXn* eklerinin kullanılması.

Karapınar Yörük ağzında, emir-istek çekimi teklik birinci kişide *-(y)AyXn/- (X)yXn* ekleri kullanılır. Emir-istek çekimindeki bu özellik, Karapınar Yörük ağzını bölgedeki diğer ağızlardan ayıran başlıca özelliklerdendir: *bağayın*, *diyeyin*, *ne bileyin*, *oturayın*, *gonuşayın*, *annadayın*, *nö:reyin*, *vireyin*, *oLAYın*, *duyayın*, *yapıyın*, *vuruyun*, *geleyin viriyin* vb.

7. i- yardımcı eyleminin öğrenilen geçmiş zaman (rivayet) teklik üçüncü kişi çekiminde *+ymXşTX* biçiminin kullanılması ve geniş zamanın rivayeti çokluk üçüncü kişide *-(X)llArmİştI* biçiminin kullanılması.

Bu ölçütte belirtilen $+ymXştX$ ve $-(X)llArmlştI$ biçimlerinin kullanımı Karapınar ağzlarında yalnızca Türkmen ağzında görülür. Bu kullanım Karapınar Türkmen ağzında çok yaygın değildir. Ancak yaygın olmasa da, yalnızca Türkmen ağzında kaydedilmiş olmasından, bu biçim ilgili ağız bölgedeki diğer ağızlardan ayıran özellikler arasında değerlendirilebilir: *dëlibaşı varmıştı, başı oyumuştı, eskiden okul da yokmuştu, önceden aşşa:daymıştı; türkmen dëlibaşı dillermişti* vb.

8. i- yardımcı eyleminin görülen geçmiş zaman (hikâye) teklik üçüncü kişi çekiminde $+(y)XdX(n)$ biçiminin kullanılması ve geniş zamanın hikâyesi üçüncü kişilerde $-ArdI(n)/-(X)rdX(n)$; $-ArlArdIn/-(X)rlArdIn$ biçimlerinin kullanılması.

Bu ölçütte belirtilen $+(y)XdX(n)$ ve $-ArdI(n)/-(X)rdX(n)$; $-ArlArdIn/-(X)rlArdIn$ biçimlerinin kullanımı Karapınar ağzlarında yalnızca Yörük ağzında görülür. Bu kullanım Karapınar Yörük ağzını bölgedeki diğer ağızlardan ayıran özelliklerdendir: *goyun - atırdık işte goçu varıdın, o zamattar hırsız yoğudun yavrım, babası hocayıdın, a:ynı deveyidin bizim araba o zamat, emmim - marıdın; okuyu okuyu direrdin hoca, kim iki - gişiyi yıkarsa o sarığı o atırdın giydirirdin, babası ona da giydirirdin, bir bardah - atardın suhu bardak. o gırıtırdın, sığır yayıtırdın yabanda; gelin evine varırtardın, gortardın, türkü çar:ırtırdın, düün idellerdin, ekmeğ - idellerdin, yemek yidirillerdin* vb.

9. Şimdiki zaman ekinin ünlüsünün dar biçimde, dudak uyumuna ve kalınlık incelik uyumuna girmiş olarak $-(X)yXr/-(X)yX$ biçiminde görülmesi.

Karapınar Türkmen ağzında şimdiki zaman eki, dudak uyumuna ve kalınlık incelik uyumuna girmiş olarak $-(X)yXr/-(X)yX$ biçimindedir. Şimdiki zamana dair bu durum, Karapınar Türkmen ağzını bölgedeki diğer ağızlardan ayıran en önemli özelliktir: *görüürüm 47/32, biliyirim, bakıyırım, duruyurum, geliyij, görüyüj, giyiyij, uğurhyuñ, geçiyi, gonusuyu, beñzemiyi, ohuyu, sürüyü, duruyur, bekliyi, üşüyür, yaptııyır, u:ğraşıyırık, diyirik, duyuyuruğ, atıyırık, u:ğraşıyırısınız, gonusuyutlar, oynuyutlar, viriyiller, varıyırtar, geliyiler* vb. Şimdiki zaman eki pek çok ilin kimi bölgelerinde ünlü uyumlarına uygun olmakla birlikte, Karahan'ın sınıflandırma çalışmasına göre Batı Grubu ağızlarının VII. alt grubunda bulunan Gaziantep, Kilis, Adana, Osmaniye, Hatay, Kahramanmaraş gibi illerin ağzlarında da kimi bölgelerde ünlü uyumlarına uygundur: Hatay -Reyhanlı, Kırıkhan, Hassa, Dört Yol, Erzincan (Öztürk 2009: 167-174), Doğu Çukurova (Yıldırım 2006: 234), Osmaniye -Merkez, Sumbas, Bahçe, Kadirli- (Gök 2018: 271-294), Gaziantep yakınındaki bazı köylerde özellikle Türkmenler arasında (Aksoy 1945: 156), Gaziantep -Şahinbey, Şehitkâmil- (Sarıtiken 2017: 99-102; Kocakerim 2014: 90-92), Kilis -merkez köyleri- (Gül 1993: XCV-XCVI), Kilis -Elbeyli- (Arslan Erol

2018: 86), Kahramanmaraş -Çağlayancerit, Göksun, Pazarcık, Türkoğlu- (Erdem-Kirik -tarihsiz-: 167). Bu durumda, Karapınar Türkmen ağzında şimdiki zaman ekinin $-(X)yXr/- (X)yX$ biçiminde olması, Karapınar Türkmen ağzının, Karahan'ın sınıflandırma çalışmasına göre Batı Grubu ağzlarının VII. alt grubundaki illerin ağızlarıyla kesiştiği özelliklerinden sayılabilir.

10. Şimdiki zamanın olumsuzluğunun *fiil* + *-DXK* + *iyelik eki* + *yok* yapısıyla yapılması.

Karapınar Türkmen ağzında şimdiki zamanın olumsuzluğu *-mA* fiilden fiil yapım ekiyle yapılmasının yanı sıra, daha çok *fiil* + *-DXK* + *iyelik eki* + *yok* yapısıyla yapılır. Bu durum, Karapınar Türkmen ağzını bölgedeki diğer ağzlardan ayıran özelliklerdendir: *hangı kesiminden bildiğim yok, gula:mı şöyle viriyirim antadım yok, hacıtlık çıktığı yok bekliyoruz, dizler duduğu yok, yiğit elbise aldı:mız yok, hiç bi _şi: yaptıkları yok* vb.

11. $-(y)XcX$ biçimli gelecek zaman ekinin kullanılması.

Karapınar Türkmen ağzında gelecek zaman için $-(y)AcAK$ ekinin yanı sıra daha çok $-(y)XcX$ eki kullanılır. Gelecek zamanda bu ekin kullanımı, Karapınar Türkmen ağzını bölgedeki diğer ağzlardan ayıran en önemli özelliklerdendir: *gelicim, gidicim, okuyucuñ, biliciñ, diyiciñ, açıcıñ, diyicik, gelicik, gidiciñiz* vb. Karahan bu eki, Batı Grubu ağzlarının VII. alt grubundaki ayırıcı özellikler arasında sayar (Karahan 2014: 172), “Kahramanmaraş, Adana, Hatay ve kısmen de Gaziantep” ağzlarında kullanıldığını söyler (Karahan 2014: 173). $-(y)XcX$ ekinin kullanıldığı bölgelere bakıldığında, Karahan'ın belirlemesine önemli oranda koşut olarak Adana ve Osmaniye -Doğu Çukurova ve Osmaniye'nin tüm ilçeleri- (Yıldırım 2006: 267), Osmaniye -tüm ilçeleri- (Gök 2018: 301), Hatay -tüm ilçeleri- (Öztürk 2009: 183), Kilis -tüm ilçelerinde karakteristik olarak- (Arslan Erol 2018: 88), Kahramanmaraş (Kılıç 2001: 58; Erdem-Kirik -tarihsiz-: 143), Gaziantep (Aksoy 1945: 160), Gaziantep -Şahinbey, Şehitkâmil- (Sarıtiken 2017: 111) ağzlarında kullanıldığı görülür. Bununla birlikte bu ek Suriye Bayır Bucak Türkmen ağzında da görülür (Yıldırım 2018: 222). Bu bağlamda, Karapınar Türkmen ağzında görülen bu ek, Karapınar Türkmen ağzının, Karahan'ın sınıflandırma çalışmasına göre Batı Grubu ağzlarının VII. alt grubundaki illerin ağızlarıyla kesiştiği özelliklerinden sayılabilir.

12. $+(y)AsIyAcAk/+cAk$ sınırlama durumu ekinin kullanılması.

Karapınar Türkmen ağzında, sınırlama durumunda $+(y)AsIyAcAk/+cAk$ eklerinin varlığı, bu ağız bölgedeki diğer ağzlardan ayıran ölçütlerden biridir: *çêşme gelesiyecek gıttandık, dizinacak (dizine kadar) gar* vb.

13.Dilek-şart çekiminin teklik ikinci kişisinde *-sAna* biçiminin kullanılması.

Karapınar Türkmen ağzında, dilek-şart çekiminin teklik ikinci kişisinde *-sAna* biçiminin görülmesi, bu ağızı bölgedeki diğer ağızlardan ayıran ölçütlerden biridir. Bununla birlikte, *-sAna* eki biçim olarak dilek-şart ekinin teklik ikinci kişisinde genişlemeye oluşmuş olsa da Karapınar Türkmen ağzında istek görevinde kullanılır: *getirsene, söylesene, yapsana* vb.

14. *-(y)XşXn* zarf-fiil ekinin kullanılması.

Karapınar Türkmen ve Yörük ağzında görülen bu ek, Karapınar Türkmen ve Yörük ağızını, Karapınar yerli ağzından ayıran ölçütlerdendir: *eveli alettirik otmayışın, iççağ südü virişin* vb.

15. *-(y)XX* zarf-fiil ekinin kullanılması.

Bu zarf-fiil eki Karapınar Türkmen ağzında işlek olarak kullanılır. Karapınar Türkmen ağzını bölgedeki diğer ağızlardan ayıran başlıca özelliklerdendir: *namaza gidik geliyoruz, kôye gidik geliyin, eve kaçık gidiyidik, yitişik geliyi* vb.

16. *-(y)X* zarf-fiil ekinin Eski Anadolu Türkçesindeki gibi tek başına kullanılması.

-(y)X zarf-fiili, Karapınar Yörük ağzında yer yer Eski Anadolu Türkçesindeki gibi tek başına kullanılır. Bu arkaik kullanım Karapınar Yörük ağızını bölgedeki diğer ağızlardan ayıran özelliklerdendir: *oynatlardı el şakırdadı, daşları galdırı yapar* vb.

17. *Bura, şura ve ora* kelimelerinin yönelme durumu eki almadan yönelme ifade etmesi.

Karapınar Yörük ağzında *bura, şura ve ora* kelimeleri cümle içinde, yönelme durumu almadan da yönelme ifade edebilmektedir. Bu durum, Karapınar Yörük ağızını bölgedeki diğer ağızlardan ayıran özelliklerdendir: *bura* (buraya) böyle *bi daş oyardıK* - bu *ğadar*; *şura* *ba:ğtahtardın, onunğun* - da *şura sokahtar*; *bura gelinci dert sahabı olduK*, *ora gidecek* vb.

18. Öyle, böyle, şöyle kelimelerinin ilk hecelerinin darlaşıp *iyile, biyle, şiyle* biçimlerinde görülmesi.

Karapınar Türkmen ağzında öyle, böyle, şöyle kelimeleri daha çok *iyile, biyle, şiyle* biçimindedir. Karahan, Batı Grubu ağızlarının VII. alt grubundaki ayırıcı özellikler arasında, bu gruptaki ağızlarda *böyle, öyle* kelimelerinin *beyle, eyle* biçiminde olduğunu belirtir (Karahan 2014: 171). Bu bağlamda Karapınar Türkmen ağzında bu kelimelerin dar biçimde görülmesi, Karapınar

Türkmen ağzının, Batı Grubu ağızlarının VII. alt grubuyla kesiştiği özelliklerinden sayılabilir.

19. *Gibi* edatının -b- > -m- değişikliğiyle *gimi* olarak kullanımı.

Karapınar Türkmen ağzında *gibi* edatı, *gibi* biçiminde görülmesinin yanı sıra, -b- > -m- değişikliğiyle *gimi* biçiminde de görülür. *Gibi* edatında görülen bu değişim, Karapınar Türkmen ağzını bölgedeki diğer ağızlardan ayıran özelliklerdendir: *tıraş ider gimi gırkattar*, *böyük yığın yapardın şî'yle bu eviñ içi: ~ ğımı*, *durum bildi:η ~ gimi fılan deyil*, *istanbul sosyetesı: ~ ğımı vb.* Türkiye Türkçesi ağızlarında *gibi* edatının -b- > -m- değişmesiyle görüldüğü yerler, Karahan'ın Batı Grubu ağızlarının VII. alt grubunda belirlediği yerlerle örtüşür (bk. Yıldırım 2017: 99). Bu bağlamda, Karapınar Türkmen ağzında *gibi* edatında görülen -b- > -m- değişikliği, Karapınar Türkmen ağzının, Batı Grubu ağızlarının VII. alt grubuyla kesiştiği özelliklerinden sayılabilir.

Bu ölçütlerin Karapınar yerli, Türkmen ve Yörük ağızlarına göre durumunu şu tablo ile gösterilebilir:

Tablo 1: Karapınar Ağızlarının Birbirinden Ayırıldığı Başlıca Özellikler

Ölçüt	Yerli Ağızı	Türkmen Ağızı	Yörük Ağızı
1	+		
2			+
3		+	
4			+
5		+	
6			+
7		+	
8			+
9		+	
10		+	
11		+	
12		+	
13		+	
14		+	+
15		+	
16			+
17			+
18		+	
19		+	

3. Karapınar Yerli, Türkmen ve Yörük Ağızlarının Başlıca Ortak Özellikleri

1. Damak ünsüzleri yanında oluşan $i > í$, $ö > ó$, $ü > ú$ değişimleri Karapınar ağızlarında sıkça görülür: *góz*, *kóy*, *gúççük* (< küçük), *gündüz* (< gündüz), *kólge* (< gölge), *gótür-*, *kótü*, *kúpe* vb.

2. Karapınar ağızlarında *k* ünsüzü genel olarak ince ünlülerin yanında boğumlanma noktasını orta damağa çeker: *ekmek*, *sekmen*, *erkek/irkek*, *eskí* (< eski), *sekíz*, *kese* vb.

3. Karapınar ağızlarında, damak ünsüzleri yanında oluşan $ö > ó$, $ü > ú$ değişimlerinin ve benzeri birkaç unsurun ünlü uyumlarını bozması dışında, genel olarak ünlü uyumları güçlüdür.

4. Karapınar ağızlarında *k-* > *g-* değişimi karakteristiktir.

5. Karapınar ağızlarında *t-* > *d-* değişimi özellikle kalın sıradan kelimelerde yaygındır.

6. Karapınar ağızlarında, ilk hecede $e > i$ değişimi oldukça yaygındır: *gice*, *piynir*, *çişme*, *irkek*, *it-* (et-), *ziytin* vb.

7. Karapınar ağızlarında *η* sesi pek çok kelime ve ekte duyulur.

8. Karapınar ağızlarında ikinci hecede ve dudak ünsüzleri yanında bulunan yuvarlak ünlüler düzdür: *çamır*, *yağmur*, *armıt*, *davıl*, *avıç*, *dapı* vb.

9. Karapınar ağızlarında hece kaynaşması oldukça yaygındır; pek çoğu özellikle *ğ* ünsüzünün düşmesiyle oluşur.

10. Karapınar ağızlarında, teklik ikinci kişi iyelik ekinden sonra ilgi durumu eki geldiğinde $η > y$ değişmesi yaygın olarak görülür: *babayıη*, *gendiyiη*, *dedeyiη*, *gózüyüη* vb.

11. Karapınar ağızlarında, aitlik ekinden önceki bulunma durumu eki ünlüsü uzun söylenir: *çevrede:ki*, *yanında:kı*, *orda:kı*, *ğarşıda:kı*, *evde:ki* vb.

12. Karapınar ağızlarında $-(y)XncA$ zarf-fiil ekinde ünlü daralması oldukça yaygındır: *gelinci*, *çıkıncı*, *gonuşuncu*, *görüncü* vb.

13. Karapınar ağızlarında $-ka/-ke$ zarf-fiil eki oldukça işlektir.

Karapınar Yerli, Türkmen ve Yörük Ağzının Türkiye Türkçesi Ağızları İçerisindeki Yeri

Karahan, Türkiye Türkçesi ağızlarını Kuzey, Doğu ve Batı olmak üzere üç ana gruba ayırmış, bu ana gruplara da alt ağız grupları belirlemiştir. Karapınar ağızları, başlıca özellikleri bakımından Karahan'ın sınıflandırma

çalışmasına göre Batı Grubu ağızları içerisinde. Batı Grubu ağızları içerisinde Karahan'ın belirlemesine göre dokuz alt grup bulunmaktadır (Karahan 2014: 116). Karapınar ağızlarının farklılaştığı başlıca özelliklerini ele aldığımız bölümde, bu ağızların birbirinden ayrıldığı temel özelliklerin, çoğunlukla Karapınar Türkmen ağzının Yerli ve Yörük ağzından farklılaştığı özelliklerde yoğunlaşmakta olduğunu, bu durumun Karapınar Türkmen ağzı konuşurlarının tarihleriyle, etnik yapılarıyla ve Karapınar'a gelmeden önceki bulundukları coğrafyayla ilgili olduğunu ve bu bağlamda Karapınar Türkmen ağzının bölgedeki diğer ağızlardan farklılaştığı özelliklerin daha çok, Karahan'ın sınıflandırma çalışmasına göre Batı Grubu ağızlarının VII. alt grubunda bulunan (Karahan 2014: 171) Gaziantep, Kilis, Adana (Doğu Çukurova), Hatay, Kahramanmaraş gibi illerin ağızlarıyla kesiştiğini belirtmiştik. Bu bağlamda, Karapınar Türkmen ağzının bölgedeki diğer ağızlara göre farklılaştığı başlıca özellikleri, Batı Grubu ağızlarının VII. alt grubunda verilen sekiz özellikten 1, 5, 6, 7, ve 8. olmak üzere beşiyle örtüşür (Karahan 2014: 171). Karapınar'ın bağlı olduğu il Konya, Karahan'ın sınıflandırmasına göre IX. alt gruptadır. Karahan, dokuzuncu alt grup için şu ayırıcı özellikleri belirler:

1. Ünlü uyumları bu ağızlarda kuvvetlidir.
2. Damak ünsüzleri yanında meydana gelen ö > ó, ü > ú değişmelerine çok az rastlanır. ğ ünsüzü de ince ünlüleri kalınlaştırmaz.
3. çamur, yağmur gibi kelimelerdeki yuvarlak ünlüler, bu ağızlarda düzdür (çamır, yağmır).
4. k ünsüzü, ince ünlülerin yanında boğumlanma noktasını orta damağa çeker (ekmek).
5. g, ħ, ñ ünsüzleri bu ağızlarda duyulan seslerdir (gız, yoh, deniz).
6. g ünsüzü iki ünlü arasında sızıcılaşıp eriyerek hece kaynaşmasına sebep olur (bõn).
7. Teklik 2. şahıs iyelik ekinde, ilgi hâli ekinden sonra ñ > y değişmesi görülür (babayın).
8. Zamir kökenli 1. şahıs ve bildirme ekleri -ın / -in, -ız / -iz'dir (gelirin, geliriz).
9. -yorur / -yörür / -yuru / -yor / -yo şimdiki zaman ekleri kullanılır (ge-liyuru).
10. Teklik birinci şahıs emir eki -ayın / -eyin'dir (geleyin).
11. -ınca / -ince zarf-fiil ekinde ünlü daralması olmuştur (gelinci).

Karahan ayrıca, Konya ağzında, İçel ağzından farklı olarak ilk hecede *e > i* değişmesi (*piynir, mindir, ziytin, çişme*) ve orta hece ünlüsünün daralması hadiselerinin yaygın olduğunu (*masyyla, parıyla*), bu ağızda geniş zaman ekinin *r*'sinin son seste düşebildiğini (*geli*), *-ka / -ke* zarf-fiil ekinin işlek olduğunu (*gelirke*), *ki* aitlik ekinden önceki *-da / -de* ekinin ünlüsünün uzun telaffuz edildiğini (*zindandāki*) söyler, Konya merkez ilçesi ile Akşehir'in bazı yörelerinde ve İçel'de sekizinci grubun özelliklerini taşıyan ağızlar bulunduğunu belirtir (Karahan 2014: 177).

Buna göre, Karapınar ağızlarının başlıca farklılaştığı ve başlıca ortak özelliklerine bakıldığında, Karapınar yerli ve Yörük ağzı, Karahan'ın IX. alt grup için belirlediği bu özelliklerden 2. özellik dışında hepsine uyar. Bu bağlamda Karapınar yerli ve Yörük ağzının Konya'nın içinde bulunduğu IX. alt grupta olduğu söylenebilir. Karapınar Türkmen ağzının, VII. alt gruptaki pek çok özelliği barındırması, bu ağzın konuşurlarının tarihleriyle, etnik yapılarıyla ve Karapınar'a gelmeden önceki bulundukları coğrafyayla ilgilidir. Bu bağlamda Karapınar Türkmen ağzı konuşurları, Karapınar'a gelmeden önceki bölgedeki ağızlara dair pek çok özelliği korumuşlardır. Bunun yanı sıra Karapınar Türkmen ağzı konuşurları Karapınar'daki diğer ağızlardan ve Konya ağzından zamanla etkilenmiş, VII. alt gruptaki özelliklerle birlikte, Karapınar yerli ağızlarına dair özellikleri de karakteristik olarak taşımaya başlamıştır.

Tüm bunlarla birlikte, Karahan, Türkiye Türkçesi ağızlarını sınıflandırdığı eserinin "Söz Başı" bölümünde çalışmasını yeterince işlenmemiş olan bölgeler nedeniyle olumsuz yönde etkilediğinden söz ettiği iller arasında Konya'yı da sayar (Karahan 2014: V). Karahan'ın elimizde 3. baskısı (2014) olan bu eserinin bahsettiğimiz bölümü 1992 tarihli. Aradan geçen yirmi yedi yıllık zaman aralığında Türkiye Türkçesi ağızlarında çalışma yapılmayan bölgelere dair çalışmaların neredeyse büyük bölümünün yapılmış olmasına karşın Konya ağızlarını toplu olarak ele alıp işleyen bir çalışma henüz yoktur (Çıracı 2019: 178). Karahan'ın IX. Alt grup için belirlediği ölçütlerin artması ve bu grubun ikinci derecedeki alt gruplarının belirlenmesi, Konya ilinin çalışılmamış veya kapsamlı çalışılmamış bölgelerine/ilçelerine dair yapılacak diğer çalışmalara bağlıdır. Bundan ötürü Konya iline dair yapılacak çalışmaların artması önem arz etmektedir.

Harita 1¹: Karapınar ağız grupları. Beyaz alan: Türkmen ağzı bölgesi (güney/güneybatı Karapınar). Kırmızı alan: Yerli ağzı bölgesi (Karapınar/Merkez). Sarı alan: Yörük ağzı bölgesi (kuzey/kuzeydoğu Karapınar).

¹ Google Earth Pro programında hazırladığımız bu haritaya göre Karapınar, 37° 43' kuzey enlemiyle 33° 32' doğu boylamındadır. Haritanın ölçeği ise 1/90 km.dir.

Kaynaklar

- Aksoy, Ömer Asım (1945), *Gaziantep Ağzı I, Gramer (Fonetik-Morfoloji-Sintaks) Başa Diller ve Ağızlarla İlgiler Halk Ağzından Parçalar*, İstanbul: İbrahim Horoz Basımevi.
- Arslan Erol, Hülya (2018), *Kilis İli Ağızları*, Kilis: Kilis 7 Aralık Üniversitesi Kilis Tarihi ve Kültürü Uygulama ve Araştırma Merkezi yayını.
- Bulak, Şahap (2017), *Karşılaştırmalı Tarihî Türk Yazı Dilleri Grameri*, Ankara: Kesit yayınları.
- Çıracı, Kazım (2019), “Konya İli Ağızlarına Dair Bir Bibliyografya Denemesi”, Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Dergisi, C 4, S 1, s. 176-201.
- Çıracı, Kazım (2019), *Konya İli Karapınar İlçesi Ağızları*, Adana: Çukurova Üniversitesi: Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Erdem, M. Dursun ve Esra Kirik (Tarihsiz), *Kahramanmaraş ve Yöresi Ağızları*, Ankara: Kahramanmaraş İl Özel İdaresi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü.
- Ergin, Muharrem (2009), *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul: Bayrak.
- Gök, Murat (2018), *Osmaniye İli Ağızları ve Söz Varlığı (İnceleme-Metinler-Sözlük)*, Kayseri: Erciyes Üniversitesi: Basılmamış Doktora Tezi.
- Gül, Rıza (1993), *Kilis Merkez ve Köyleri Ağızları*, Adana: Çukurova Üniversitesi: Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Gündüz, İbrahim (1980), *Bütün Yönleriyle Karapınar*, Konya: Kuzucular Ofset.
- Halaçoğlu, Yusuf (2014), *XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskân Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Karahan, Leylâ (2014), *Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması*, Ankara: TDK yayınları.

- Kılıç, Mine (2001), *Kahraman Maraş Merkez Ağzı*, Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi: Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Kocakerim, Hafıza Şeyma (2014), *Gaziantep Şahinbey Ağzı*, Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi: Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Konyalı, İbrahim Hakkı (1970), *Âbideleri ve Kitâbeleri ile Konya Ereğli'si Tarihi*, İstanbul: Fatih Matbaası.
- Korkmaz, Zeynep (2014), *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi*, Ankara: TDK yayınları.
- Küçükdağ, Yusuf (2001), “Karapınar Kasabası’nın Kurulması ve İskân Durumu”, *Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin Açılışının 80. Yıldönümü Karapınar Sempozyumu Kitabı*, (Karapınar, 26-27 Ekim 2000), Konya: s. 7-18.
- Orhonlu, Cengiz (1987), *Osmanlı İmparatorluğu’nda Aşiretlerin İskânı*, İstanbul: Eren yayıncılık.
- Özdoğan, Şükrü (1997), *Tarihî, Sosyal ve Kültürel Yönleriyle Hotamış*, Konya: Damla Ofset.
- Öztürk, Jale (2009), *Hatay Ağzı İnceleme-Metinler-Sözlük*, Adana: Karahan Kitabevi.
- Sarıtiken, Hakan (2017), *Gaziantep Merkez (Şahinbey-Şehitkâmil) Ağzı (İnceleme-Metinler-Sözlük)*, Kayseri: Erciyes Üniversitesi: Basılmamış Doktora Tezi.
- Sümer, Faruk (2016), *Oğuzlar (Türkmenler), Tarihleri-Boy Teşkilatları-Destaneleri*, İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.
- Yıldırım, Faruk (2006), *Adana ve Osmaniye İlleri Ağızları I (Giriş-İnceleme)*, Ankara: TDK yayınları.
- Yıldırım, Faruk (2017), “Türkiye Türkçesi Ağız Atlası İçin Yeni Bir Ön Çalışma: Gibi Edatı ve Yan Biçimleri”, *International Journal of Language Academy*, C 5/6, Eylül 2017, s. 93/114.
- Yıldırım, Faruk (2018), *Suriye Bayır bucak Türkmen Ağzı Giriş-İnceleme-Metinler-Dizin*, Adana: Karahan Kitabevi.